

Magazin

Razgovarao: Darko JERKović

Rodena 1981. godine, odrasla u Rijeci i u Torontu, Sabrina Perić diplomirala je na Dartmouth College, SAD, a magisterij i doktorat stekla je na Odjelu za socijalnu antropologiju, Harvard University, SAD, 2014. godine. Dr. Perić trenutno je redovna profesorica te direktorica poslijediplomskih studija na Odjelu za antropologiju, University of Calgary u Kanadi.

▼ U Vašem izvrsnom tekstot prije sedam godina "Od 1995. do danas: Hrvatska proizvodnja umjerenih političara ili Zašto je zapaljena EU zastava na prosvjedima?", između ostaloga, konstatairali ste i kako nedostaje ozbiljnih analiza prosvjeda u Hrvatskoj. No, ipak, neka se opća slika može steći vezano uz prosvjede unatrag sad već 27 godina od uspostave neovisnosti i samostalnosti RH. Što nam o tome možete reći?

- Nakon 27 godina od uspostave neovisnosti i samostalnosti RH, vidimo jednu zapravo vrlo siromašnu sliku prosvjeda u Hrvatskoj. Doduše, od kraja rata vidjeli smo nekoliko značajnijih prosvjeda, međutim, ti skupovi su ostali relativno mali, a i politički neefikasni. Realno je stanje da je hrvatsko društvo - kao i cijela šira regija, uključujući i srbijansko i bosansko-hercegovačko društvo - okarakterizirano društvenim frakcionizmom i političkim sektarizmom. Najveći dio prosvjeda proveden je u ime relativno malih grupa koje uglavnom ne pokušavaju dotaknuti veća politička pitanja koja bi mogla potaknuti jednu veću društvenu solidarnost. Treba istaknuti i promašaj velikog broja nevladinih organizacija koje su pokušale okupiti prosvjednike oko takozvanog nestajanja "autentičkih" ili "izvornih" hrvatskih vrijednosti, primjerice organizacija "U ime obitelji", čiji je najveći promašaj da ne vidi moralnu prazninu u vladajućim institucijama, nego u ljudima, što je veoma opasno. Da budem jasna, ne mislim da u svakom prosvjedu ne postoje veća politička pitanja, ali ta pitanja ostaju u pozadini, primjerice kada studenti prosvjeduju u Zagrebu, ili radnici Uljanika u Puli, društvo ne spaja uvijek da dogadanja u javnosti s općim pitanjem demokracije i vladanjem od 1995. naovamo. Nama svima je vrlo potrebna velika doza suosjećanja solidarnosti sa svojim sugrađanima, koja je moguća samo sa širim promjenama u poslijeratnoj strukturi, kao i priznanjem građanskih prava (a ne nacionalnih), koja su istinu orijentirana prema svim građanima.

Trenutačno se bavim istraživanjem o političkoj radikalizaciji 30-ih godina u Kraljevini Jugoslaviji, pogotovo što se tiče komunističkih i anarhističkih pokreta. Tada su prosvjedi bili frekventniji, a i brojniji, pogotovo krajem 30-ih godina. Jedna velika razlika koju vidim kada uspoređujem arhivske dokumente iz tog doba, s današnjim stanjem, je ta da su ljudi bili umnogome otvoreniji prema različitosti. Za

dnjih 27 godina prosvjedi postaju izraz identitetske politike, ili pripadnosti nekoj grupi (branitelji, studenti, katolici, itd), da prečesto zaboravljamo sličnosti, a i nužnosti solidarnosti da bi se utemeljile značajnije promjene. Misli se da su naši takozvani raskoli duboki. Ne možemo premostiti binarne pojmove, kao selo - grad, mladi - stari, branitelji - jugonostalgičar, Srbi - Hrvati, obrazovanost - neobrazovanost. Tu bismo mogli uzeti malo inspiracije iz 30-ih godina, iz jednog razdoblja koji se nama čini inače kao mračno razdoblje naše povijesti, ali je u stvarnosti bilo politički vrlo dinamično. Čini mi se da su ljudi tada bili voljniji suosjećati sa svojim sugrađanima i njihovim problemima.

GENTLEMEN POLITIČARI

▼ Kad govorimo o prosvjedima u Hrvatskoj, koliko je izraženo uplitanje politike, ideologije, populizma i demagogije?

- U državama bivše Jugoslavije postoji vrlo važan fenomen koji bih nazvala europski populizam. Za razliku od nekih političara u središnjoj ili istočnoj Europi koji su otvoreno protiv EU integracija, ili su trenutčno angažirani oko propitivanja centralnih vrijednosti EU-a, naši političari imaju potpuno drugačiji pristup. Taj pristup najbolje se može opisati skicofrenim odnosom, s jedne strane s europskim institucijama i političarima, a s druge strane s društvom u svojoj državi. Ti političari prakticiraju najveće forme korupcije, uništavanje pravosuđa, otvoreno potiču međunacionalne i međusobne mržnje, negiraju povijesnu i sadašnju borbu protiv fašističkih i nacističkih vrijednosti (na kojima je utemeljen ustav RH) na domaćem području. No, retorika antinacionalistička, proeuropska, proljudskih prava, retorika umjerenosti vlada svaki put kad iziđu iz zemlje, ili se obraćaju stranoj javnosti.

Uvijek se sjetim kad sam bila u Bruxellesu još kao studentica, i upozнала jednu njemačku političarku koja je tada radila u Uredu za integraciju jugoistočne Europe. To je bilo u vrijeme Sanaderove vlade, Hrvatska nije još pristupila EU. U jednom vrlo otvorenom razgovoru dotaknule smo proces privatizacije u Hrvatskoj i problem korupcije, posebice slučaj INA-MOL-a. Ja sam joj spomenula osobnu kritiku te HDZ-ove vlade. A ona je meni samo odgovorila: "Ali bar je Sanader gospodin (At least Sanader is a gentleman)". Ona se osvrnula ne samo na to da je Ivo Sanader bio drugačiji od ostalih političara iz 90-ih godina, koje je smatrala primitivnim i ekstremnim, nego i na to kakvo je njegovo obrazovanje, znanje o geopolitici, njegovo poznavanje stranih jezika, što je sve sličilo formi tipičnog europskog političara. Dakle, u poslijeratnom vremenu kultivirali smo i promovirali jednu vrstu gentleman političara - odnosno političare koji jako pažljivo kroje imidž proeuropskog, patriotskog, obrazovanog, kozmopolitskog čovjeka, poliglota, a u isto vrijeme uvelike sudjeluju u ekonomskom razaranju društva, a pobjeđuju na izborima s jeftinim političkim populizmom

// INTERVJU TJEDNA //

SABRINA PERIĆ

DR. SABRINA PERIĆ, REDOVNA PROFESORICA, DIREKTORICA POSLJEDIPLOMSKIH STUDIJA NA ODJELU ZA ANTROPOLOGIJU, UNIVERSITY OF CALGARY U KANADI

PHOTO: UNIVERSITY OF CALGARY

Živimo u antipolitičkom dobu. Istinjska međugrađanska diskusija je nestala!

koji obećava bolje sutra, često na nacionalnoj bazi. Tu svrstavam pogotovo HDZ-ove i SDP-ove političare od 2000-ih godina do danas, kao i premijera Plenkovića i predsjednicu Grabar-Kitarović.

Mnogo istaknutih političara, bilo iz desnih ili lijevih opcija, opisuju prosvjede kao necivilizirane i neeuropske akcije. Zoran Milanović je za vrijeme velikih prosvjeda u Zagrebu (koji su se održavali u isto vrijeme kada i Arapsko proljeće), javno govorio protiv prosvjednika riječima: "Mi nismo Libija, ne želimo predati vlast na ulici".

Političari često na državnoj televiziji ponizavaju prosvjednike, ili sam čin planiranja prosvjeda, tvrdeći da Hrvatska "nije Balkan, nego Europa". Dakle, u našem političkom društvu, prosvjedi, a i građanska buna uopće, ne smatraju se samo nečim opasnim, nego i primitivnim, nešto što se ne smije događati u suvremenim državama. Gentlemen političari žele to prikazati kao nešto nekompatibilno s liberalnom europskom demokracijom. To je čista neistina. Obrana građanskih prava kroz prosvjede jedan je od najvažnijih trenutaka u demokratskim društvima.

ZAMKE RAZVITKA

▼ Glede prosvjeda, možemo li, i u kojoj mjeri, govoriti i o klasnoj orijentaciji prosvjeda, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj?

- Možemo svakako govoriti o klasnoj orijentaciji prosvjeda. Zapravo, svi prosvjedi od 1995. do danas u nekom se smislu mogu opisati kao prosvjedi protiv siromaštva i nejednakosti, ali malo se govori otvoreno u javnosti o tom pitanju. U privatnoj sferi, u našim domovima, konstantno se priča vrći oko ekonomske nesigurnosti, kredita i budućnosti. Međutim, taj razgovor se ne prenosi u javnost na produktivan način. Kada se priča o klasnoj borbi u javnosti, postoje dvije mogućnosti: ili se smatra klasnu borbu komunističkom retorikom koje bi se trebalo riješiti, ili se priča svode na neku bajnu budućnost koju će nam pružiti, i pruža, članstvo u EU. I jedna i druga priča negiraju klasnu bazu prosvjeda u RH. Ranije sam spomenula kako su današnji prosvjedi frakcionirani - promidžba klasne orijentacije u politički najvažniji je mogući poticaj solidarnosti među građanima koji su stvarno svi duboko pogođeni klasnim nepriljkama.

Također bih spomenula još jednu bitnu orijentaciju koja je nedavno niknula u Hrvatskoj, a koju treba itekako više spominjati i gojiti. To je ekološka orijentacija. Bitno je tu istaknuti nedavne prosvjede protiv LNG terminala u Primorsko-goranskoj županiji, koji su imali (i još imaju) veliki potencijal uključivanja i većeg broja stanovnika. Trebamo priznati da kao mala drugorazredna država u EU i kao nevažna pojava na svjetskoj sceni, Hrvatska je kompletno podvrgnuta ekološkoj i energetskoj politici svjetskih sila - SAD-a, Kine, EU-a, Rusije, Japana i Indije, koji su također i najveći zagadivači atmosfere i mora na svijetu. Postoji kritična mogućnost sada, u trenutku golemih klimatskih promjena, da

se hrvatska javnost priključi većim svjetskim ekološkim pokretima. Klasna borba i ekološka budućnost najvažnije su moguće orijentacije i u RH i u svijetu.

▼ U odnosu na svijet, napose SAD i EU, dojam je da Hrvati baš i nisu skloni iskazivanju masovnijeg bunta, premda za takve prosvjede imaju razloga, uzmemo li u obzir socijalno stanje, male plaće, slabo gospodarstvo i dr. Kako to objašnjavate?

- Ja se ne bih baš složila s takvim kulturološkim esencijalizmom. Teško je reći čemu su ljudi skloni dok nisu dovedeni u konkretnu situaciju, u usče povijesnih struja. Međutim, možemo definitivno dokazati da su prosvjedi i bune veliki i važan dio naše povijesti i povijesti jugoistočne Europe uopće. Značajno, već stoljećima prosvjedi povezuju

ŠIRENJE DESNICE

▼ S obzirom na to da živite u Kanadi, a blizu je i SAD, što se događa s prosvjedima tipa Pokret Occupy, dojam je da je početni zamah splasnuo? Zašto?

- Pokret Occupy bio je za Sjevernu Ameriku vrlo važan trenutak. Uopće i nije bilo većih prosvjeda od 60-ih godina za vrijeme pokreta za civilna prava, marševa od Selme do Montgomeryja u Alabami, SAD. Globalno, Occupy je omogućio pojavu zajednica koje se aktivno bave klasnim pitanjem u SAD-u prvi put od ranog 20. stoljeća. Occupy je proširio našu ekonomsku maštu i dopustio da se ozbiljno pitamo kako želimo živjeti. Occupy je također otkrio da alternativna ekonomska praksa već postoji, a to vidimo i kod nas. Alternativno bankarstvo, trampa i nove razmjene dobara, i alternativne valute već su poplavile svjetske regije gdje je kapital nedostupan običnom građanu. Iako je Occupy propao kao pokret, ključne ideje su ostale i čak postale u SAD-u vrlo važne izborne teme u 2016.: golem utjecaj financijskih i energetskih korporacija na politiku, opasnost ekonomske deregulacije, uloga američkih kompanija na svjetskom tržištu, eksploatacija radnika te cjelokupna nemogućnost ravnopravnosti u globalnom kapitalizmu. Interesantno je to što su sve te ključne ideje postale platforme, na godne američke ljevice 2016. godine, nego i desnice. Donald Trump velikim je dijelom pobijedio svojim populizmom upravo zbog toga što je preuzeo i preparirao ekonomsko nezadovoljstvo u svoje specifične interičke strategije. Eksploatacija američkog radnika, neimaština, osjećaj nemoći i očaj kod radničke klase, postale su oznaka američke ultranacionalističke, antiimigrantske konzervativne struje. Rad i ekonomija i tradicionalna politička radjka ljevice postali su žarište radikalne desnice koja se širi ne samo u SAD-u, nego i u Europi. ■

Magazin

BORNA ZGURIĆ
Populisti nameću interese

NTV

DIPL. POL. BORNA ZGURIĆ
Asistent-predavač, zamjenik voditelja PDSS Vanjska politika i diplomacija, Odsjek za međunarodne odnose i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

braviti da je političko djelovanje unutar demokracija ipak oblik institucionalnog sukoba. Sva društva imaju svoje ideološke rascjepke i oni trebaju biti predstavljani unutar parlamenta gdje se taj sukob institucionalno rješava. Pravo na mirni prosvjed također je jedan od oblika institucionalne borbe za neka prava, ili ideološka stajališta. Problem nastaje kad se na sve političke elite počinje gledati kao na identične političke akttere koji nemaju nikakvog ideološkog sadržaja na temelju kojih oblikuju i provode javne politike. Onda se počinju pojavljivati populisti koji se ne predstavljaju kao dio političkih elita, nego kao "svarni" predstavnici naroda, dok elite karakteriziraju kao zle i otudene od naroda koji predstavljaju. Populisti onda pokušavaju koristiti mehanizme izravne demokracije, poput referenduma, kako bi zaobilili institucije države s ciljem nametanja vlastite agende, što može biti opasno.

međuodnosima narod i prosvjedi su manje važni.

▼ Ako smo imali demokratsku tranziciju, možemo li onda govoriti i razvoju demokratskog prava na prosvjede, jesu li se i na koji način prosvjedi manjestrirali kroz procese tranzicije?

- Katalozi ljudskih prava u ustavima i potpisanim međunarodnim sporazumima diljem svijeta garantiraju pravo na mirne prosvjede, naravno u skladu sa zakonima u pojedinim državama. No, između autokracija i liberalnih demokracija postoji bitna razlika. Autokracije, iako ustavima često garantiraju pravo na mirni prosvjed, drugim odredbama ustava ili zakona to pravo često ograničavaju. Kao što sam već navela, unatoč ograničenjima ljudi svejedno znaju krenuti u masovne prosvjede koji mogu biti katalizator demokratskih promjena. Autokracije ne vole baš javno političko djelovanje koje može ugroziti njihov opstanak. Liberalne demokracije, pak, štite ustavno pravo na mirni prosvjed. U tom smislu ne bih baš rekla da se radi o razvoju demokratskog prava na prosvjede, nego je više riječ o razlici kako na to, ali i druga ljudska prava, gledaju autokracije, a kako liberalne demokracije.

LIBERALNE DEMOKRACIJE

▼ Uzimajući u obzir širi kontekst demokratskih tranzicija, napose na prostorima bivšeg komunističkog bloka, ali i zemalja nastalim nakon raspada SFRJ, o kakvim se sve razinama i pojavama prosvjeda može govoriti?

- Empirijska istraživanja o demokratskoj tranziciji, uključujući i moje koje se bavi fenomenom Arapskog proljeća, pokazuju kako su prosvjedi koji potaknu autoritarne režime na korake prema demokraciji važni samo u početku demokratske tranzicije. Oni su jednim dijelom katalizator, no nikako ne garantiraju uspjeh tranzicije u demokraciju. Najvažnija je međusobna dinamika političkih elita - starih i novih, odnosno autokratskih elita i opozicije režimu. Dakle, važno je da stare političke elite uopće dopuste demokratsku tranziciju, uglavnom s ciljem očuvanja autokratskog režima te da ju na kraju ne zaustave. Također, važno je hoće li opozicija, a koja sad prentendira biti na vlasti, tražiti prebrezke korake u izgradnji novog demokratskog političkog sustava, ima li možda namjeru kazniti stare elite. To su sve problemi koji mogu dovesti do toga da će stare autokratske elite zaustaviti demokratsko otvaranje. U tim

ISKUSTVO RATA

▼ U usporedbi s drugim zemljama, dojam je kako se Hrvatima na ulice baš i ne izlazi često, da nisu skloni masovnim prosvjedima?

- Zašto Hrvati nisu skloniji masovnijim prosvjedima, pitanje je na koje bi trebalo naći odgovor jednim znanstvenim istraživanjem. Ovakvo, ako se vuku usporedbe s nekim drugim zemljama, može se reći da Hrvatska ima iskustvo rata te da su Hrvati možda ne skloni masovnijim prosvjedima kako bi se izbjegle neke neugodne posljedice koje iz njih mogu proizići. Također, i Europska unija nam daje jednu varijablu koja nam može objasniti zašto Hrvati manje prosvjeduju jer, bar za mlade ljude, uvijek postoji mogućnost odlaska u neku drugu zemalja EU-a i tamo pronaći svoju sreću. No, svakako je to jedno zanimljivo istraživačko pitanje za neku znanstvenu studiju na koje bi valjalo dati odgovor.

▼ Pisali ste i o prosvjedima vezanim uz Praško proljeće, Hrvatsko proljeće, Arapsko proljeće... Postoje li tu ikakve poveznice, bar načelno, ili ih se ne može uspoređivati?

- Kao što sam već naveo, cilj tog članka bio je dati odgovor može li se Arapsko proljeće nazvati političkim proljećem. U tu svrhu išao sam usporediti nekoliko političkih proljeća kako bih dao odgovor na to pitanje. Društvene znanosti općenito, pa tako i politička znanost specifično, po samoj svojoj prirodi uspoređuju različite društvene fenomene. U prirodi čovjeka je uspoređivati stvari i iz toga donosi zaključke. Bitno je naći samo odgovarajuću istraživačku strategiju na temelju koje se fenomeni mogu usporediti. (D.J.) ■